

KOSOVA VİLİYETİ'NDE MEYDANA GELEN ADLÎ OLAYLAR (1876-1880)

Ahmet Caner ÇATAL

İsa KALAYCI

Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
acanercatal@gmail.com / dodurga46@gmail.com

Özet

Osmanlı Devleti'nin önemli vilayet merkezlerinden biri olan Kosova, XIX. yüzyılda devletin içerisinde bulunduğu durum ve dış siyasetteki ilişkilerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle Rusya ile yapılan 93 Harbi, vilayetdeki toplumsal yapıyı doğrudan etkilemiş ve buna bağlı olarak pek çok asayiş bozukluğu yaşanmıştır. Çalışmanın ana konusunu kapsayan 1876-1880 yılları arasındaki Kosova Vilâyeti'ndeki asayişsizlikler, adliyeye intikal eden olayların belgelerine göre tanzim edilmiştir. Mevcut verilerden hareketle ve örneklem yöntemiyle merkezî yönetimin genel politikaları hakkında bilgiler sunulmuştur. Söz konusu yıllarda Kosova'da meydana gelen adlî olayların; adam öldürme, yaralama, hırsızlık, darp, tecavüz, gasp, eşkiyaya yataklık ve silah çekme şeklinde vuku bulduğu görülmüştür. Osmanlı Devleti, Kosova vilayeti dâhilinde yaşanan bu sosyal problemlere karşı sessiz kalmamış ve birtakım tedbirler almıştır. Yaşanan bu olayların sayısı, yeri, türü ve olayları engellemeye yönelik alınan tedbirler çalışmanın muhtevasını oluşturmaktadır. Bu çalışma, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri esas alınarak ve konuya ışık tutan tetkik eserlerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kosova Vilayeti, Asayiş, Katl, Yaralama.

JUDICIAL EVENTS IN KOSOVAR PROVINCE (1876-1880)

Abstract

Kosovar, one of a major province center of ottoman state has been affected adversely from the existing situation and external politic relations in 19th century. Especially War of 93 fought with Russia, directly affected the social structure of the province and correspondingly too many public disorders has been experienced. The public disorders experienced in Kosovar province between 1876 and 1880 which are the main subject of the study have been organized according to the cases devolved to justice. Some knowledge has been given about the centralized management sampling method based on the existing statics. The judicial cases between the years in question, have been occurred in the form of; murder, robbery, pounding, rape, grap, harbouring to bandits and pulling out of weapons. Ottoman State has not been indifferent to these social problems experienced within the Kosovar province and took several steps. The number, location, type and the preventive attempts of these experienced cases composes the main content of this study. This study has been arranged based on Prime Ministry Ottoman Archives and the surveys shedding light on the subject.

Key words: Balkans, Kosovar Province, Safety, Murder, Wounding.

Giriş

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin birçok alanda gerileme gösterdiği, aynı zamanda bünyesinde barındırdığı çeşitli etnik grupların, milliyetçilik akımlarıyla ayrılıkçı fikirlerini harekete geçirdikleri bir dönem olmuştur. Bu yüzyılda Avrupalı devletler, ayrılıkçı etnik gruplara yardımda bulunmuşlar, Osmanlı'nın yıkılması yolunda ittifaklar kurmuşlar, bu amaç doğrultusunda etnik ve dini toplulukları kışkırtmışlardır. Bilhassa Rusya'nın Panislavist politikaları ve Balkanlara inme arzuları Balkanlarda çıkan karışıklıkların ana faktörleri arasında yer almıştır. Rusların emperyalist politikalarına halkın milliyetçilik eğilimleri de eklenince, 1875 yılında Bosna ve Hersek'te bazı ayaklanmalar meydana gelmiştir. 1876 yılında, Rusya'nın kışkırttığı Karadağlılar ve Sırbistanlılar da Bosnalı isyancılara destek vermek amacıyla Osmanlı'ya karşı savaş ilan etmişlerdir (Mahmud Cemaleddin, 1979: 115-123). Ancak Osmanlı ordusu bu ayaklanmalara karşı üstün başarılar elde etmiştir. Bunun üzerine Ruslar, Balkan Slavlarını ve halklarını koruma bahanesiyle 19 Nisan 1877'de Osmanlı'ya savaş açmıştır (Kurat, 1993: 354; Karal, 1995: 24-40). Yapılan savaştan Osmanlı mağlup ayrılarak 31 Ocak 1878 tarihinde Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'nı yapmak zorunda kalmıştır. Fakat bu antlaşma Avrupa'nın egemen güçlerince uygun görülmemiş ve bunun yerine 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması imzalanmıştır.

Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti Balkanlarda önemli toprak kayıplarına uğramıştır. Söz konusu antlaşmayla Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını kazandıkları gibi, Bulgaristan da özerk duruma gelmiştir. Bosna ve Hersek ise Avusturya'nın egemenliği altına girmiştir. Kısacası, Osmanlı'nın Avrupa topraklarında sadece Balkanların güneyinde Karadeniz'den Adriyatik Denizi'ne kadar uzanan ve Makedonya, Trakya, Taselya ve Arnavutluk'u kapsayan toprakları kalmıştır. Bunlar ise Edirne, Selanik, Kosova, Yanya, Manastır ve İşkodra eyaletlerine bölünmüştür (Shaw,1983: 238-244; Armaoğlu, 2006: 523-527).

Berlin Antlaşması sonucunda yeniden çizilen Balkan haritasında Kosova, coğrafi konum itibarıyla Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan devletleriyle sınır komşusu durumuna gelmiştir. Kosova Vilayeti'ne bağlı Priştina Sancağı batıdan Karadağ; Üsküp Sancağı doğudan Bulgaristan; Yenipazar Sancağı kuzeyden Sırbistan, güneyden Karadağ; İpek Sancağı batıdan Karadağ; Taşlıca Sancağı ise kuzeyden Sırbistan, batıdan da Karadağ ile sınırdış olmuştur (Ünlü, 2002: 177). Kosova Vilayeti bu konumuyla Berlin Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'ne göç etmek zorunda kalan Osmanlı halkı için doğal bir yerleşme ve geçici iskân alanı olmuştur. Ayrıca komşu olduğu devletlerin tacizlerine açık hale gelmiş olması bakımından stratejik konumunu korumuştur.

1. Kosova Vilayeti'nin Sosyo-Kültürel Yapısı

1.1. İdari Yapı

Kosova, 1389 yılında I. Murad zamanında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve Balkan Savaşları sonrasına kadar 524 yıl Osmanlı idaresinde kalmıştır. Osmanlıya

katılmasından 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi öncesine kadar çeşitli eyaletlere bağlı sancak merkezliği yapmıştır. Tanzimat'tan sonra devlet bünyesinde yapılan birçok reform kapsamında, 1864 ve 1871 yıllarında çıkarılan Vilayet Nizamnameleri uyarınca merkezi Sofya olmak üzere Niş ve Priştine'yi içine alan "Kosova Vilayeti" teşkil olunmuştur. Berlin Antlaşması'ndan sonra Balkanlarda Sofya ve Niş gibi yerleri kaybeden Osmanlıların yaptıkları yeni idari düzenlemeye göre Kosova Vilayeti, Priştine, Üsküp, Yenivaroş ve Taşlıca sancaklarından oluşmuştur (Ünlü, 2002: 31).

1.2. Demografik Yapı

1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'ni müteakiben, Osmanlı Devleti'nin geri çekildiği topraklardan Osmanlı'ya gönül vermiş birçok insan yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Çoğunluğunu Müslüman veya Türklerin oluşturduğu göçmenlerin önemli bir kısmı Rumeli ve Anadolu topraklarına yerleştirilmiştir. Bunun sonucunda Kosova, Selanik ve Manastır gibi yerlerdeki Müslüman-Türk nüfusu, gayrimüslimlere oranla artmış ve bölgenin demografik yapısı gayrimüslimler aleyhine değişmiştir (Ünlü, 2002: 89-90).

Vilayet olarak Kosova'nın nüfusu hakkındaki bilgiler ilk kez 1878 (H. 1295) tarihli devlet salnamesinde verilmiştir. Salnameye göre Kosova'da 898.772 kişi yaşamaktadır. Berlin Antlaşması'ndan sonra (1878-79) yapılan nüfus sayımında vilayetin toplam nüfusunun 496.078 olarak değiştiği görülmüştür. Vilayetin nüfusunun hemen hemen yarıya düşmesinin nedeni ise bir önceki sayımda vilayet dâhilinde bulunan Niş ve Şehirköy sancaklarının Berlin Antlaşması gereğince Osmanlı sınırları dışında kalmış olmasıdır. 1878-79'daki Kosova nüfusunun 298.978 (% 60.26)'i Müslüman, 187.654 (% 37.82)'ü Hıristiyan, 58 (% 0.11)'i Yahudi ve 8.888 (% 1.79)'i Kıptî olarak kaydedilmiştir (Ünlü, 2002: 91-92).

Kosova Vilayeti'nde 6 Ekim 1880 (2 Zilkade 1296) tarihinde yapılan nüfus sayımına göre 345.810 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu nüfusun 212.829 (% 61.54)'unu Müslümanlar, 124.835 (% 36.09)'ünü Hıristiyanlar, 6.615 (% 18.47)'ini Kıptîler (5.770'i Müslüman ve 845'i Gayrimüslim) ve 401 (% 0.11)'ini ise Yahudiler oluşturmaktaydı. Bunlara ek olarak vilayet dâhilinde 41.354 muhacirin gelmiş olduğu belirtilmiştir. Böylece vilayetin toplam nüfusu 387.164 kişiye baliğ olmaktadır (BOA. Y.PRK.UM, 3/75). Bir önceki nüfus sayımına göre vilayetin nüfusunda yaklaşık 108.000 kişilik bir daralma olduğu görülmüştür. Bunun sebebi de yine idari taksimattaki değişiklikler ve vilayetten dışarıya yapılan göçlerle izah edilebilir.

Kosova Vilâyeti'nin dinî ve etnik yapısına bakıldığında ise "*Osmanlı Millet Sistemi*"ne uygun bir varlıktan söz edilebilir. Vilayet, coğrafi konumu ve yapısından dolayı çeşitli dinî ve etnik grupları bünyesinde barındırmıştır. Nitekim Kosova'nın komşu olduğu vilayetler göz önüne alındığında; etnik açıdan halkı Arnavut, Boşnak, Sırp, Bulgar ve Türklerden oluştuğu görülür. Konu biraz daha özele indirildiğinde Üsküp Sancağı'nın güneyinin Türk ve Bulgarlardan, kuzeyinin Arnavutlardan; Taşlıca Sancağı'nın tamamen Boşnaklardan; Yenipazar Sancağı'nın Arnavut ve

Boşnaklardan; İpek, Pirizren ve Piriştine'nin ise genelinin Arnavutlardan oluştuğu görülmüştür.

Kosova Vilayeti'nin demografik yapısına dinî açıdan bakıldığında; Sırp ve Bulgarlar Ortodoks, Latin olan Hristiyan Arnavutlar Katolik, Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklar ise Müslüman idi. Vilayet genelinde Müslümanlar nüfusun yaklaşık % 75'ini teşkil etmekteydiler. Bununla birlikte Türkler, sadece Üsküp Sancağı'nda çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Ayrıca Üsküp, Pirizren ve Piriştine sancaklarında genel olarak Türkçe konuşulmaktaydı (Ünlü, 2002: 60).

2. Kosova Vilayeti'nde Meydana Gelen Adli Olaylar

Adli vaka, adalete intikal etmiş olay manasına gelmektedir. Bir başka ifadeyle yapılan bir suçun mahkemeye veya emniyete intikal edip kayıt altına alınmasıdır. Kosova Vilayeti'nde meydana gelen adli olaylar, işlenmiş olan suçun mahiyetine göre tasnif edilmiştir. Sosyal yapıdaki algılanma, tepki görme veya karşılık bulma düzeyine göre adli olaylar kategorize edilmiştir. Kosova Vilayeti'nde Ağustos 1876-Eylül 1880 tarihleri arasında meydana gelmiş adli olaylar, 2 Aralık 1880 tarihli belgeden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır (BOA. Y.PRK.UM, 4/18). Buna göre belirtilen dönemde yargıya intikal etmiş olan vakalar aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Adam Öldürme (Katli) Olayları

Adam öldürme (cinayet), bir kişinin bir başkası tarafından yaşama hakkına son verilmesidir. Yaşama hakkı insanın diğer bütün haklardan yararlanabilmesinin ilk koşuludur. Bu nedenle hayatını kaybeden insan diğer bütün haklarından mahrum olmaktadır (Avcı, 2004: 29). Bu olay, suç ve ölüm cezası olarak iki kısma ayrılmıştır (Schacht, 2001: 442).

Kosova Vilayeti dâhilinde meydana gelen adam katli olaylarının kimler arasında meydana geldiği ve suçun neden kaynaklandığı hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıca suçu işleyen adli merciler tarafından yakalanıp yakalanmadığı ve işlenen suça ne gibi ceza verildiği hakkında da yeterli derece de bilgiye rastlanmamıştır. Mevcut bilgiler genel olarak adam öldürme olaylarının sayısı ve olayın nerede meydana geldiğiyle alakalıdır. Belgede bazen olayın aktörlerinin kimler olduğu ifade edilmiş olmakla birlikte, vilayetin tamamında yaşanan olaylarda bu ayrıntı yoktur. Hatta çoğu zaman maktullerin kimlikleri hakkında da bilgi verilmemiştir.

Kosova Vilayeti dâhilinde 1876-1880 yılları arasındaki 5 yıllık zaman diliminde toplam 782 katli olayı meydana gelmiştir (Vilayet dahilinde cereyan eden olayların grafiksel görünümü için Bkz.: Ek-1). Bu dönem içerisinde en fazla adam öldürme olayı, 203 (% 25.96) vaka ile 1879 yılında gerçekleşmiştir. Bu tarih Berlin Antlaşması'ndan sonraki yıl olması hasebiyle önemlidir. Bu kadar vakanın yaşanmasında halkın içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumun bozukluğu söz konusu olmakla beraber, halkın Osmanlı'dan ayrılan Sırp ve Karadağlıların saldırılarına maruz kaldıklarının bir delili sayılabilir.

Vilayet genelinde adam öldürme olaylarının en fazla yaşandığı yer Piriştine Sancağı'na bağlı Gilan Kazası'dır. Gilan Kazası'nda, tüm suçun % 11.76'sı olan 92 olay meydana gelmiştir. Bu tür olaylar, Kosova Vilayeti'nin bütün sancak ve kazalarındaki olayların faillerinin kimler olduğu belli olmamakla birlikte, bazı kazalarda olayların kimler tarafından işlendiği hakkında bilgi verilmiştir. Mesela, Yenipazar Sancağı'na bağlı Tergovişte Kazası'nda işlenen 29 olayın 3 tanesi Karadağlılar, 3 tanesi İpek Sancağı'nda ikamet eden Rağovalılar ve geriye kalan 23 olay ise kaza merkezindekiler tarafından işlenmiştir. Bunun dışında Berane Kazası'nda meydana gelen 6 olayın 2'si Karadağlılar tarafından, 4'ü ise bilinen ya da faili meçhul kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yenivaroş Kazası'nda cereyan eden olayların 4'ü Sırpıllar ve 4'ü bilinen ya da faili meçhul; Akova Kazası'nda 27'si Karadağlılar ve 23'ü bilinen ya da faili meçhul; Senice Kazası'nda ise 24'ü Karadağlılar ve Sırpıllar ve 26'sı bilinen ya da faili meçhul olarak belirtilmiştir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18, v.4). Burada dikkat çeken husus, kazalardaki katli olaylarının yaklaşık % 50'sinin Karadağlılar tarafından işlenmiş olmasıdır. Ayrıca Kosova Vilayeti genelinde adam öldürme olayının yaşanmadığı kaza bulunmamaktadır.

2.2. Adam Yaralama (Cürm-ü Cerh) Olayları

Yaralama olayı; *kasten*, *taksirle* ve *kastın aşılması* suretiyle yaralama olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Kasten yaralama, bir kimsenin öldürme kastı olmaksızın diğerinin sağlığının bozulmasına sebebiyet verme durumun hâsıl olması sonucu meydana gelen olaydır. Taksir, her hangi bir kasıt olmaksızın kazara meydana gelen olaydır. Kastın aşılması durumunda yaralama ise suçu işleyen kişinin tamamen diğerine zarar verme maksadıyla hareket etmesi olayıdır (Avcı, 2004: 122-141). Yaralama olayının belgelere yansımış olması, genel manada öldürmeye teşebbüs olmakla beraber, ölümün gerçekleşmeyerek insanın bedeneni acı çekmesine sebebiyet veren cinsten olmasıdır. Bu bakımdan da Kosova genelinde işlenen yaralama olaylarının kastın aşılması suretiyle meydana gelen yaralama olayları şeklinde vuku bulduğu söylenilebilir.

1876-1880 yılları arasında Kosova Vilayeti genelinde 548 yaralama olayı hâsıl olmuştur. Zaman dilimleri arasında pek fazla fark olmamakla beraber 124 yaralama olayı ile (% 22.62'si) 1880 yılı, en çok yaralama olayının meydana geldiği yıldır. Vilayet geneline bakıldığında yaralama olayının en fazla işlendiği yer Piriştina Sancağı merkez kazasıdır (Bkz.: Ek-1). Piriştine Sancağı'nda tüm olayların % 21.16'sı olan 116 olay meydana gelmiştir. Bu olayların sebepleri ve kimler tarafından işlendiği belli değilse de bazı kazalarda suçu işleyen kişiler hakkında genel bilgilere rastlanmıştır. Örneğin, Yenipazar Sancağı'na bağlı Tergovişte Kazası'nda 6 yaralama olayının 4'ünü, Piriştina Sancağı'na bağlı İpek Kazası'nda ikamet eden Rağovalılar tarafından işlendiği, 2'sinin ise meçhul kişiler tarafından işlendiği görülmüştür. Yenipazar Sancağı'na bağlı Akova Kazası'nda meydana gelen 46 olayın 42'si Karadağlılar tarafından meydana gelirken 4'ü de bilinen fakat ismi zikredilmeyen ve meçhul kişiler tarafından meydana getirilmiştir. Yine Yenipazar Sancağı'na tabi Senice Kazası'nda meydana gelen 41 olayın 14'ü Sırpıllar ve Karadağlılar tarafından

yapılırken, geriye kalan 27 olay bilinen veya meçhul kişiler tarafından işlenmiştir (BOA. Y.PRK. UM,4/18,v.4). Kosova Vilayeti genelinde yaralama olayının yaşanmadığı yerler de bulunmaktadır. Bunlar, Yenipazar Sancağı'na bağlı Metrovice, Yenivaroş, Berane ve Taşlıca Sancağı'na bağlı Pirepol kazalarıdır (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

2.3. Hırsızlık (Sirkat) Olayları

Hırsızlık eski Türkçe'de "uğrulamak", Arapça'da "sirkat" ya da "serike" şeklinde ifade edilmiştir (Menekşe, 1998: 17; Akalın, 2006: 17). Başkasına ait bir malın, sahibinin haberi olmadan bir başkası tarafından bulunduğu yerden gizlice alınmasına hırsızlık adı verilmiştir (Avcı, 2004: 232). Doğal olarak Kosova'da da bu tür sosyal rahatsızlıklara rastlanmıştır.

Kosova'da meydana gelen hırsızlık olaylarında çalınan malların ne olduğu, kime ait olduğu veya kimler tarafından ne şekilde yapıldığı, yani hırsızlık olayının yağma şeklinde mi yoksa adi bir olay olarak mı işlendiği belli değildir. Ayrıca, işlenen suçun organize mi yoksa münferit olarak mı yapılmış olduğu da meçhuldür (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

Vilayet genelinde 621 hırsızlık olayı meydana gelmiştir. 1876-1880 yılları arasındaki olaylar baz alındığında, bu olayların en fazla yaşandığı yıl 246 (% 39.61) olayla 1879 yılı olarak göze çarpmaktadır. Hırsızlık suçunun en az işlendiği yıl ise 42 (% 6.76) olayla 1876 yılıdır. Kosova Vilayeti genelinde hırsızlık olayının fazla yaşandığı yer Üsküp Sancağı Merkez Kazası'dır. Üsküp Sancağı'nda tüm olayların % 28.82'si olan 179 hırsızlık olayı meydana gelmiştir (Bkz.: Ek-1). Vilayet genelinde hırsızlık olayının yaşanmadığı yerler de bulunmaktadır. Bunlar, Piriştina Sancağı'na bağlı İpek ve Preşova kazaları, Yenipazar Sancağı merkez kazası ile bu sancağa bağlı olan Senice, Akova, Berane, Tergovişte kazaları ile Taşlıca Sancağı merkez kazası ve bu sancağa bağlı olan Pirepol kazalarıdır (BOA. Y.PRK.UM, 4/18). Vilayet genelinde hırsızlık olayının 1879 yılında artmasının sebebi ise; Osmanlı-Rus Savaşı'nın getirdiği yıkıcı etkileridir.

2.4. Gasp Olayları

Gasp, bir kimsenin izni olmadan ve zor kullanarak malını almak ve zapt etmektir. Bir başka ifadeyle, başkasının malına zorla el koymaktır (A. Cevdet Paşa, 1995:185; Develioğlu, 2003:279; Junybol, 2001: 719). Gasp, hırsızlığın biraz daha ileri aşaması olmakla beraber, güç kullanılarak zorla almak şeklinde izah edilebilir. Çeşitli şekillerde meydana gelmesine nazaran Kosova vilayeti genelinde işlenen gasp olaylarının ne şekilde olduğu hakkında teferruatlı malumat bulunmamaktadır.

Kosova genelinde belirtilen zaman dilimlerinde 424 gasp olayı meydana gelmiştir. Gasp olayının en fazla yaşandığı yıl, 162 (% 38.20) olayla 1878 yılıdır. Gaspın en az yaşandığı yıl ise 21 (% 4.95'i) olayla 1876 yılıdır. Vilayet geneline bakıldığında gasp, 192 (% 45.28) olayla Piriştina Sancağı'na bağlı Gilan Kazası'nda en fazla yaşanan yerleşim yeridir. Bunun yanında Yenipazar Sancağı'nda Senice Kazası

hariç, sancağın tamamı, Taşlıca Sancağı ve kazası ile Piriştina Sancağı'na bağlı İpek Kazası'nda gasp olayı yaşanmamıştır.

Gasp olaylarının kimler tarafından işlendiği belli olmamakla beraber, Kosova genelinde Yenipazar Sancağı'na bağlı Senice Kazası'nda meydana gelen 7 gasp olayının Karadağlılar ve Sırpilılar tarafından yapıldığı kaydedilmiştir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18, v.4).

2.5. Darp (Kavga) Olayları

Darpın sözlük anlamı “*vurma, dövme*” şeklinde ifade edilmiştir (Develioğlu, 2003:166). Darp, karşılıklı sözlü veya fiili sataşmadan kaynaklandığı için “kavga” olarak genel bir tanımlamaya tabi tutulmuştur. 1876-1880 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde Kosova Vilayeti genelinde 459 darp olayı hâsıl olmuştur. Bahsedilen yıllar birbiriyle mukayese edildiğinde; 132 (% 28.75) olayla en fazla darp olayının meydana geldiği 1879 yılı olduğu görülmüştür. Vilayetin tamamına bakıldığında darp olayının en fazla yaşandığı yerleşim merkezi, 141 (% 30.71) olayla Üsküp Sancağı'na bağlı İştip Kazası olarak gözlemlenmiştir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

Darp olaylarının kimler arasında meydana geldiği, aralarındaki problemin husumetten mi kaynaklandığı, eğer husumet ise husumetin ne olduğu, alacak verecek meselesi mi, tarla sınırı mı, miras mı olduğu gibi soruların cevabı bulunamamıştır. Olayın aktörlerinin kimler olduğu bilinmemesine rağmen, Kosova genelinde Yenipazar Sancağı'na bağlı Akova Kazası'nda 1 darp olayı meydana gelmiş ve bunu da Karadağlılar yapmıştır. Vilayet genelinde darp olayının yaşanmadığı yerler de mevcuttur. Bunlar, Piriştina Sancağına bağlı İpek Kazası, Yenipazar Sancağı merkez kazası ve bu sancağa bağlı Senice, Metrovice, Akova, Yenivaroş ve Berane kazaları ile Taşlıca Sancağı merkez kazası ve sancağa bağlı Pirepol Kazası'dır (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

2.6. Irza Geçme (Tecavüz) Olayları

Tecavüz, kelime anlamı olarak “*sataşma, saldırma, sarkıntılık*” manasına gelmektedir (Develioğlu, 2003: 1049). Konumuz itibarıyla tecavüz, bir erkeğin karşı cinsten olan bir kadına zorla sahip olma ya da fiili saldırıda bulunmasıdır. Vilayet genelinde meydana gelen tecavüz olaylarının nerede, ne şekilde, kimler arasında meydana geldiği ve olayın sebebinin ne olduğu hakkında, diğer suç unsuru taşıyan olaylarda olduğu gibi, ayrıntılı bilgiler verilmemiştir.

Kosova'da 5 yıllık zaman zarfında toplam 98 tecavüz olayı gerçekleşmiştir. En fazla olayın yaşandığı yıl, 24 (% 24.49) olayla 1879 yılı olmuştur. Tecavüz olayının en az yaşandığı yıl ise, 7 (% 7.14) olayla 1876 yılı olmuştur. Vilayetin geneline bakıldığında tecavüz olayının en çok yaşandığı yer Üsküp Sancağı merkez kazasıdır (Bkz.: Ek-1). Üsküp Kazası'nda 5 yıl içerisinde 38 olay meydana gelmiştir. Bu da toplam tecavüz olayının % 38.77'sine karşılık gelmektedir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

Kosova Vilayeti genelinde tecavüz olaylarının yaşanmadığı yerleşim yerleri de bulunmaktadır. Yenipazar ve Taşlıca Sancak ve bunlara bağlı kazalarda herhangi bir şekilde tecavüz olayı yaşanmamıştır. Diğer taraftan Piriştina Sancağı'na

bakıldığında ise Priştina merkez kazası ve Gilan'da tecavüz olayı yaşanmış olup bunların sayısı da 5 yılda 5'dir. Buradan hareketle, Kosova Vilayeti genelinde tecavüz olaylarının yaşandığı yerin Üsküp Sancağı ve kazaları olduğu söylenebilir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

2.7. Silah Çekme (Teşhir-i Silah) Olayları

Teşhir-i silah; bir insanı ya da topluluğu korkutmak veya daha ağır bir şekilde suç işlemeye teşebbüs etme şeklinde ifade edilmiştir. Vilayet genelinde yaşanan silah çekme olaylarının diğer olaylarda olduğu gibi ne şekilde, kimler arasında, bu olaya neyin sebep olduğu hakkında bilgiye ulaşılammıştır. Kosova Vilayeti'nde toplamda 15 silah çekme olayı meydana gelmiştir. Bunlar, diğer olaylara nazaran daha az işlenmiştir. Tüm yıllar göz önüne alındığında 1877 ve 1879 yıllarında 4'er, 1876 yılında 3 ve 1878 ile 1880 yıllarında da 2'şer olay meydana gelmiştir. Toplam 15 silah çekme olayı, Priştina merkez kazası ve bu sancağa bağlı Gilan kazasında meydana gelmiştir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18).

2.8. Eşkiyaya Yataklık

Adından da anlaşılacağı üzere eşkiyaya yardım ve yataklık yani eşkiyanın bulunduğu bölgede tutunması, beslenmesi ve her türlü ihtiyacının karşılanmasıdır. Kosova Vilayeti genelinde eşkiyaya yataklık olayı 6 olarak tespit edilmiştir. Vilayet genelinde sadece Yenipazar Sancağı'na tabi Yenivaroş Kazası'nda meydana gelmiştir. Bu 6 olayın 4'ü 1877 ve 2'si ise 1878 yılında meydana gelmiştir (BOA. Y.PRK.UM, 4/18). Kosova vilayetinde bu gibi olaylar yaşanırken Osmanlı devleti de bir takım tedbirler alma yoluna gitmiştir.

3. Asayiş Olaylarına Karşı Osmanlı Hükümeti'nin Aldığı Tedbirler

Osmanlı Devleti'nin almış olduğu tedbirler vilayetin konumu açısından önemlidir. Özellikle muhtelif maksatları olan Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan gibi devletlerle hemhudut olması, vilayete ayrı bir hassasiyet kazandırmıştır. Nitekim Kosova Vilayeti yetkililerince yapılan her icraat bu devletler tarafından yakından takip edilmiştir. Bu devletlerin emellerine maruz kalınmaması yolunda her şeyden çok idari inzibata önem verilmiştir.

Osmanlı Devleti, Kosova Vilayeti genelinde asayişsizlikler nedeniyle durumun giderilmesi adına mülki ve askeri alanda birtakım önlemler almış ve gerekli gördüğü yerlerde düzenlemeler yoluna gitmiştir. Mülki alanda yapılan düzenlemeler genellikle valilerin yer değiştirilmesi şeklinde olmuştur. 15 Ocak 1877'de Kosova ahalisi, valinin halka karşı iyi davranmamasından dolayı görevinden alınması ya da yerinin değiştirilmesi için Osmanlı hükümetine bir yazı göndermiştir (BOA. Y.PRK.TŞF, 1/7).

Osmanlı hükümeti, asayişin temini adına bazen vilayetlerin sınırlarında değişiklikler yapmış, bazen de idarecileri değiştirmiştir. Mesela, 13 Şubat 1877 tarihinde Kosova Vilayeti yeniden teşkil olmuş ve 20 Şubat 1877 tarihinde Halep Valisi Rifat Paşa Kosova valiliğine tayin edilmiştir. Halep valiliğine ise Kosova vilayetinden ayrılan Kamil Paşa getirilmiştir (BOA. Y.EE.KP,1/25). Bunun yanında 31

Aralık 1879'da Taşlıca Kazası sancağa çevrilmiş ve sancağın mutasarrıflığına da Miriliva Süleyman Paşa atanmıştır (BOA. Y.A.RES, 5/10).

10 Haziran 1878 tarihinde Sadarete gönderilen iradede Kosova Valiliği'ne Akif Paşa'nın tayin edildiği bildirilmiştir (BOA. Y.EE,42/218). Aradan yaklaşık bir buçuk yıl geçtikten sonra 3 Kasım 1879 tarihinde Kosova valiliğine gönderilen iradede Fikri Efendi'nin Kosova valisi olarak atandığı bildirilmiştir (BOA. İ.MMS, 64/3045) Kosova dâhilinde valilerin yanında mutasarrıf ve kaymakamlıklara tayinler yapılmıştır. Mesela 3 Nisan 1879'da Yenipazar Sancağı'na bağlı Berane Kazası'na Rüstem Bey'in tayin edildiği bildirilmiştir (BOA. İ.DH, 782/64571).

Kosova Vilayeti dâhilinde askeri alanda alınan tedbirler mülki alanda yapılan düzenlemelerden farklı olmuştur. Rusya, 3 Nisan 1877'de Osmanlı'ya savaş açtığı zaman, Osmanlı Devleti Balkanlarda güvenliği üst düzeye çıkarmıştır. 3 Mayıs 1877 tarihinde Vidin Asakir-i Zabtiyesi Taburu Hesap Emini Derviş Bey Kosova'da asayişin temini için Kosova Asakir-i Zabtiye İdare Eminliği'ne tayin olmuştur (BOA. C.ZB, 42/2087). Rusya ile Osmanlı savaşa başladıktan sonra Sırbistan da savaş hazırlıklarına başlamıştır. Bunun üzerine Kosova Valiliği, Dâhiliye Nezareti'ne Sırbistan'ın savaş hazırlıklarına karşı askeri yardım toplanması talebinde bulunmuştur. Dâhiliye Nezareti bu talebe karşılık olarak verdiği cevapta durumun Meclis-i Askeri'de müzakere edilip, verilen karara göre gerekenin yapılacağını 20 Eylül 1877 tarihinde bildirmiştir (BOA. DH.MKT, 1319/59).

1878 yılında baharının gelmesiyle beraber Kosova'da eşkiyalık hareketlerinde artışlar yaşanmaya başlamış ve asayişin temininde zorluklar yaşanmıştır. Bunun üzerine 31 Mayıs 1878 tarihinde Kosova Vilayeti'ne gönderilen iradeden anlaşıldığı kadarıyla asayişin yeniden sağlanması için Kırserdarı (Kırlarda eşkiyanın ardına düşüp yolların güvenliğini sağlamakla görevlilerin başı) istihdamı yapıldığı belirtilmiştir (BOA. İ.MMS, 59/2754). Berlin Antlaşması'ndan sonra vilayet genelinde asayişin temini için geçici zaptiye birlikleri istihdamı yapılmıştır. Bu amaçla 26 Temmuz 1878 tarihinde İştîp kazasına geçici olarak piyade ve süvari asakir-i zaptiye istihdamı yapılmıştır (BOA. İ.ŞD, 40/2058).

Osmanlı Devleti, sınır vilayetlerinde asayişin temini adına askeri birlikler göndermiştir. Kosova vilayetine 1 Eylül 1878 tarihinde 5 tabur asker gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca gönderilen askerlerin halk ile iyi geçinmeleri, her ne sebep olursa olsun kavgadan uzak durmaları gerektiği bildirilmiştir (BOA. A.MKT.MHM, 483/10). Böylece toplumdaki sosyal rahatsızlıkların çözümü yoluna gidilmiştir.

Sonuç

Kosova Vilayeti'nde 1876-1880 yılları arasında meydana gelen adli olaylar ve buna mukabil Osmanlı Devleti'nin almış olduğu tedbirler tarihi açıdan son derece manidardır. Söz konusu yıllar göz önüne alındığında 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı öncesi ve hemen sonrası olduğu görülecektir. Kosova Vilayeti'nin Berlin Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda sınır vilayeti olması bu olayların yaşanmasında en önemli etken olmuştur. Kosova

genelinde gerçekleştirilen suçlar; insana karşı yapılan suçlar, had suçları ve örgütlü suçlar olarak belirlemiştir. Kosova vilayetinde işlenen bu suçlar vilayet içerisinde yaşayan halk ve vilayete komşu devletler tarafından işlenmiştir. Özellikle de vilayete komşu olan devletlerin yayılmacı politika gütmelerinden kaynaklanmıştır. Bu devletlerin başında Karadağ ve Sırbistan gelmiştir. Zira Kosova Vilayeti dâhilinde gerçekleşen olayların yarıya yakınını Karadağlılar veya Sırbistanlıların çıkarmış olması bu durumu gözler önüne sermiştir.

Kosova Vilayeti'nde 5 yıl içerisinde 2.843 olay adliyeye intikal etmiştir. Mevzu bahis yıllar arasında dağılım yapıldığında 1876 yılında 340, 1877 yılında 479, 1878 yılında 586, 1879 yılında 843 ve 1880 yılında 615 olay adliye tarafından kayda alınmıştır. Sadece yıllar baz alındığında görülmüştür ki; Osmanlı-Rus Savaşı öncesi yani 1876 yılında meydana gelen olayların adliyeye intikali en az olurken, savaş yıllarında artmaya başlayan olaylar savaş sonrasında yani 1879 yılında hat safhaya ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti, bu tarihler itibarıyla siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda güç durumda olmasına rağmen, kendi geleceği adına Kosova Vilâyeti'ndeki asayişsizliğin önlenmesi için gerekli tedbirleri alma yoluna gitmiştir.

Kaynakça

a. Arşiv Belgeleri

BOA. Cevdet Zaptiye (C.ZB), 42/2087

BOA. Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1319/59

BOA. İrade Dahiliye (İ.DH), 782/64571

BOA. İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS), 59/2754, 64/3045

BOA. İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD), 40/2058

BOA. Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme (A.MKT.MHM), 483/10

BOA. Yıldız Esas Evrak (Y.EE), 1/25, 42/218

BOA. Yıldız Perakende Teşrifat (Y.PRK.TŞF), 1/7

BOA. Yıldız Perakende Umumi (Y.PRK.UM), 3/75, 4/18

BOA. Yıldız Sadaret Resmi (Y.A.RES), 5/10

b. Araştırma Eserler

Ahmet Cevdet Paşa (1995). *Mecelle*. (Sadeleştiren: İ. Ural ve S. Özcan), İstanbul: Fey Yayınları.

Akalın, A. (2006). *İslâm Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu ve Çalınan Mal ile İlgili İhtilaflar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Armaoğlu, F. (2006). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Avcı, M. (2004). *Osmanlı Hukuku'nda Suçlar ve Cezalar*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Juynboll, TH. W. (2001). "Gasb". İ.A., C. 4, Eskişehir: MEB Yayınları, s. 718.

Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, C. VIII, Ankara: TTK Yayınları.

Kurat A. N. (1993). *Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK Yayınları.

Mahmud Cemaleddin Paşa (1979). *Mir'at-ı Hakikat*, I. Kitap, (Haz.: İ. Miroğlu), İstanbul: Berekât Yayınevi.

Menekşe, Ö. (1998). *XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Schacht, J. (2001). "Katil", İ.A., C. 6, Eskişehir: MEB Yayınları, s. 442-447.

Shaw, S. J. ve Shaw, E. K. (1983). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*. C. 2, İstanbul.

Ünlü, M. (2002). *Kosova Vilayeti'nin Sosyal ve İdari Yapısı (1877-1912)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Ekler

Ek-1: Kosova Vilayeti'nde Meydana gelen adli olayların kazalara göre dağılımının grafiksel gösterimi

